

Mariusz Rucki

“What is Islamic Philosophy?”, Roy Jackson, London – New York 2014 : [recenzja]

Nurt SVD 50/2 (140), 426-428

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja

Roy Jackson, *What is Islamic Philosophy?*, Routledge, London–New York 2014, 190 s. ISBN 978-0-415-63203-4

Mariusz Rucki

mariuszrucki@gmail.com

Kto tytułuje książkę pytaniem: „Czym jest filozofia islamska?“, stawia przed sobą trudne zadanie. Filozofia w samej swej istocie jest poszukiwaniem prawdy za pomocą jedynie rozumu, wolnego od przyjmowania czegokolwiek na wiarę. Połączenie więc tego rodzaju poznania z przymiotnikiem relacyjnym wprost wiążącym je z religią, czyli dziedziną definiowaną przez objawienie i wiarę, musi budzić kontrowersje. Nawet w kulturze Zachodu, gdzie tradycyjnie przestrzega się rozróżnienia między poziomami filozofii i teologii, wyrażenie „filozofia chrześcijańska” jest pojęciem dyskusyjnym. Jego używanie należałoby opatrzyć stosownymi wyjaśnieniami potwierdzającymi autonomiczność filozofii. W świecie myśli islamskiej, której specyfika polega między innymi na tym, że dość niezobowiązująco traktuje ona granicę między filozofią i teologią, sprawa badania tej pierwszej jest skomplikowana. Roy Jackson postanowił jednak właśnie temu tematowi poświęcić swą książkę.

Autor uzyskał doktorat z teologii i religiologii na University of Kent w 2003 r. Pracuje jako wykładowca filozofii religii na University of Gloucestershire w Wielkiej Brytanii. Opublikował między innymi następujące książki: *Fifty Key Figures in Islam* (2006), *Nietzsche and Islam* (2007), *Mawlana Mawdudi and Political Islam: Authority and the Islamic state* (2010) i *The God of Philosophy: An Introduction to Philosophy of Religion* (2011). Na przedmiot jego badań składają się: islamska filozofia, interakcje między filozofią Zachodu a myślą islamu oraz epistemologiczna rola natury.

Książka *What is Islamic Philosophy?* składa się z dziewięciu rozdziałów. W pierwszym, wstępnym, Jackson odpowiada wprost na pytanie zawarte w tytule publikacji. Filozofię islamską rozumie jako podejmowanie przez wyznawców islamu „wielkich pytań” filozofii i od-

noszenie ich do islamskiej wiary i islamskiego życia (s. 6). W kolejnym rozdziale autor pokazuje, jak duży wpływ na kształt myśli muzułmańskiej ma starożytna filozofia grecka, w której niejako posiadanie islam wszedł wraz ze zdobywaniem dla swego imperium dawnych ziem helleńskich (rozdział II). Pod tym względem można by islamską filozofię symbolicznie zdefiniować jako tłumaczenie i komentarz do Arystotelesa zmodyfikowanego po neoplatońsku. Neoplatońska Jednia emanująca świat wielostopniowych bytów była niezwykle inspirującą koncepcją dla wielu muzułmańskich myślicieli (s. 16). Jackson przedstawia grupy pierwszych filozofów islamskich debatujących m.in. nad kwestią: co znaczy być muzułmaninem? (III). Dalej pokazuje wkład islamu w podejmowanie następujących wielkich filozoficznych kwestii: istnienia Boga, koncepcji duszy, życia wiecznego czy rozumienia logiki (IV). Referuje myśl Alfarabiego, Awicenny i Awerroesa. Następnie porusza problem relacji wiary i rozumu (V). Swobodnie zestawia przy tym poglądy myślicieli muzułmańskich pochodzących z różnych okresów historycznych. Filozofię średniowiecza reprezentują tu Suhrawardi, Rumi, Ibn Arabi, a myśl nowożytną Mulla Sadra, Iqbal i Sorush. W pozostałych rozdziałach książki Jackson koncentruje się na zagadnieniach współczesnych. Wpierw bada problem: islam a państwo, a potem pyta o stosunek islamu do kultury Zachodu (VI). Prezentuje przy tym poglądy Mawdudiego i przywołuje termin „zachodnio-toksyczności” (*westoxification*) utworzony przez Ahmada. W kolejnych rozdziałach rewiduje doktrynę islamu pod kątem problemów etycznych: aborcji, klonowania, eutanazji, homoseksualizmu i praw kobiet (VII), a także uniwersalnych wartości: praw człowieka, tolerancji i pluralizmu (IX). Bardzo aktualny i dobrze napisany jest rozdział poświęcony dżihadowi (VIII). Ten muzułmański termin zinterpretowany jest w kontekście teorii wojny sprawiedliwej, z istotnym odniesieniem do tekstów koranicznych. Z interpretacji autora wynika, iż akty współczesnego terroryzmu nie mają żadnej podstawy w autentycznej nauce islamu.

Jackson pisze, że celem jego książki jest przedstawienie filozofii islamskiej w przystępny sposób (s. viii). Niewątpliwie jego praca spełnia ten cel. Można ją traktować jako swego rodzaju zaproszenie do dalszych studiów tego przedmiotu. Zaletą książki jest prezentowanie poglądów danych myślicieli czy całych nurtów myśli na szerokim historyczno-kulturowym tle. To sprawia, że tekst jest bardzo interesujący i wiarygodny. Autor jest świadomy, że pominął wielu reprezentantów dużej rodziny muzułmańskich myślicieli i że jego publikacja nie stanowi całościowego opracowania wybranego tematu.

Dla czytelnika nieobeznanego z kulturą islamu pomocny okaże się zastosowany w książce uproszczony zapis arabskich imion i nazwisk oraz dołączone aneksy z przedstawieniem osób i wyjaśnieniem terminów, a także bibliografia i indeks. Każdy rozdział jest zakończony wskazówkami dotyczącymi pogłębionej lektury w zakresie poruszanej problematyki.

Świadomy kruchości muzułmańskiej myśli filozoficznej (s. 1) oraz znaczeniowego napięcia między wyrazami „islamski” i „filozofia” (s. 3) Jackson nie rozwija refleksji metodologicznej nad fenomenem filozofii islamskiej. Nie wykracza poza wstępne – przywołane wyżej – ogólne rozumienie tej filozofii. Jego książka nie zawiera precyzyjnych rozróżnień między pojęciami filozofii, teologii czy doktryny mistycznej. Kwestia metod – decydujących o ich naturze – jest w zasadzie przemilczana. Wyjątek stanowią tu fragmenty z pism Alkindiego (s. 35). Zachowanie świadomości metodologicznej w całym wykładzie byłoby pożądane, ale jest zapewne trudne do zrealizowania. Granica między filozofią a teologią jest szczególnie niewyraźna w tej części książki, która traktuje o współczesnych problemach etycznych czy wartościach uniwersalnych.

W ukształtowaniu ogólnego spojrzenia na książkę na pewno pomogłoby jej autorskie zakończenie. Jackson niestety rezygnuje z końcowej refleksji. W publikacji możemy jednak znaleźć zdanie, które zdaje się wyrażać jego główną tezę:

„Jak widzieliśmy w tej książce, dzieła [...] starożytnych filozofów greckich okazały się ogromnie ważne w rozwoju filozofii islamskiej, co czasami skutkowało w raczej niełatwej relacji między wiarą i rozumem” (s. 88).

Filozofia i teologia, zdaniem Roya Jacksona, podążają po islamskich ścieżkach jako niewygodni współtowarzysze podróży. Książka *What is Islamic philosophy?* z pewnością oddaje klimat tej trudnej wędrówki.